

## OILAVIY NIZOLARNI SUD TARTIBIDA HAL ETISH MASALALARI

*Ulmasov Muhridin Bobir o'g'li**Qoraqalpog'iston qishloq xo'jaligi**va agrotexnologiyalar instituti**Yurisprudensiya yo'nalishi 2-kurs talabasi**E-mail: ulmasovmuhridin426@gmail.com**Tel.: +998 94 000 03 13*

**Annotatsiya:** Mazkur maqolada oilaviy nizolarni sud tartibida hal etishning huquqiy asoslari, oilaviy munosabatlardan kelib chiqadigan nizolarning turlari hamda ularni ko'rib chiqishda sudlarning tutgan o'rni ilmiy-huquqiy jihatdan tahlil qilingan. Nikohdan ajralish, voyaga yetmagan bolalarning manfaatlarini himoya qilish, aliment undirish, er-xotinning umumiy mol-mulkini taqsimlash, ota-onalik huquqlarini amalga oshirish bilan bog'liq nizolarni hal etishda sudlarning vazifalari keng yoritilgan. Shuningdek, oilaviy nizolarni ko'rib chiqishda mediatsiya institutining ahamiyati, sud amaliyotida uchrayotgan ayrim muammolar hamda ularni bartaraf etish bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar bayon etilgan.

**Kalit so'zlar:** oilaviy nizolar, fuqarolik sudlari, nikoh, ajrim, aliment, bola manfaatlarini, ota-onalik huquqi, mediatsiya, oilaviy huquq, odil sudlov.

Oila jamiyatning eng muhim ijtimoiy instituti bo'lib, uning mustahkamligi davlat va jamiyat barqarorligining asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Oilada yuzaga keladigan huquqiy nizolar nafaqat er-xotin, balki voyaga yetmagan bolalar, boshqa oila a'zolari va umuman jamiyat manfaatlariga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli oilaviy nizolarni qonuniy, adolatli va insonparvarlik tamoyillari asosida hal etish huquqiy davlatning muhim vazifalaridan biridir. O'zbekiston Respublikasida oilani har tomonlama qo'llab-quvvatlash, onalik va bolalikni himoya qilish, fuqarolarning oilaviy huquqlarini ta'minlash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Oilaviy nizolarni ko'rib chiqishda sudlar nafaqat qonun talablariga amal qiladi, balki oilani saqlab qolish imkoniyatlarini ham inobatga oladi. Ayniqsa, voyaga yetmagan bolalarning manfaatlarini himoya qilish oilaviy nizolarni hal etishdagi eng muhim tamoyillardan biri hisoblanadi. Shu bois oilaviy nizolarni sud tartibida hal etish masalalarini ilmiy jihatdan o'rganish bugungi kunda dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Oilaviy nizolar oilaviy-huquqiy munosabatlardan kelib chiqadigan kelishmovchiliklar bo'lib, ular nikohdan ajralish, er-xotin mol-mulkini bo'lish, aliment undirish, ota-onalik huquqlarini amalga oshirish, bolalarning yashash joyini belgilash, farzand tarbiyasi hamda boshqa oilaviy munosabatlar bilan bog'liq masalalarni o'z ichiga oladi. Bunday nizolarni ko'rib chiqishda sudlar, avvalo, qonun ustuvorligi,

adolat, insonparvarlik va bolalar manfaatlarining ustuvorligi tamoyillariga amal qiladi. Har bir ish bo'yicha nizoning barcha holatlari har tomonlama o'rganilib, taraflarning huquq va qonuniy manfaatlarini muvozanatda himoya qilinadi. Nikohdan ajralish bilan bog'liq ishlar oilaviy sud amaliyotida eng ko'p uchraydigan nizolar sirasiga kiradi. Sud nikohni bekor qilish masalasini ko'rib chiqishda er-xotin o'rtasidagi munosabatlarning haqiqiy holatini, oilani saqlab qolish imkoniyatini, voyaga yetmagan farzandlarning manfaatlarini va boshqa muhim omillarni sinchiklab tahlil qiladi. Agar oilani saqlab qolishning real imkoniyati mavjud bo'lsa, sud yarashuv uchun muddat belgilashi mumkin. Biroq oilaviy munosabatlarni davom ettirishning iloji bo'lmasa va bu taraflarning manfaatlariga zid bo'lsa, sud nikohni bekor qilish to'g'risida qaror qabul qiladi. Oilaviy nizolarni ko'rib chiqishda voyaga yetmagan bolalarning manfaatlarini himoya qilish ustuvor ahamiyat kasb etadi. Sud bolaning qaysi ota-ona bilan yashashi, ikkinchi ota-onaning bola bilan uchrashish tartibi, aliment miqdori va tarbiya masalalarini hal etishda bolaning yoshi, sog'lig'i, ruhiy holati, ta'lim olishi va rivojlanishi uchun zarur sharoitlarni inobatga oladi. Har qanday sud qarori, avvalo, bolaning manfaatlariga xizmat qilishi lozim. Mazkur yondashuv nafaqat milliy qonunchilik, balki xalqaro huquq normalariga ham to'liq mos keladi. Aliment undirish bilan bog'liq nizolar ham oilaviy sud amaliyotida muhim o'rin tutadi. Aliment voyaga yetmagan bolalarning moddiy ta'minoti va ularning munosib hayot kechirishi uchun zarur huquqiy kafolat hisoblanadi. Sud aliment miqdorini belgilashda ota-onaning moddiy ahvoli, daromadlari, boshqa boqimandalari hamda bolaning ehtiyojlarini hisobga oladi. Aliment majburiyatlarini o'z vaqtida bajarish bolalarning ijtimoiy himoyasini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sababli aliment to'lovlarining o'z vaqtida undirilishini ta'minlash davlatning muhim vazifalaridan biridir.

Er-xotinning umumiy mol-mulkini taqsimlash bilan bog'liq nizolarni hal etishda ham sudlar adolat va tenglik tamoyillariga amal qiladi. Nikoh davomida orttirilgan mol-mulkning huquqiy maqomi, taraflarning oilaga qo'shgan hissasi, voyaga yetmagan bolalar manfaatlarini hamda boshqa muhim holatlar hisobga olinadi. Zarur hollarda mol-mulk qiymatini aniqlash uchun ekspertiza tayinlanadi yoki boshqa dalillar o'rganiladi. Mazkur jarayonda sudning xolisligi va dalillarni har tomonlama baholashi adolatli qaror qabul qilishning muhim sharti hisoblanadi. So'nggi yillarda oilaviy nizolarni hal etishda mediatsiya institutining qo'llanilishi tobora kengayib bormoqda. Mediatsiya taraflarga sud qarorisiz o'zaro kelishuvga erishish, oilaviy munosabatlarni imkon qadar saqlab qolish hamda nizoni tinch yo'l bilan hal qilish imkonini beradi. Ayniqsa, farzandlar tarbiyasi, mol-mulkni taqsimlash va aliment masalalarida mediatsiya oilaviy munosabatlarning keskinlashuvining oldini olishda samarali vosita bo'lib xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, sud tizimini raqamlashtirish, elektron sud xizmatlarini kengaytirish va sudyalarning oilaviy huquq bo'yicha

malakasini muntazam oshirish oilaviy nizolarni ko'rib chiqish sifatini yanada yaxshilashga xizmat qilmoqda.

### Xulosa

Xulosa qilib aytganda, oilaviy nizolarni sud tartibida hal etish fuqarolarning oilaviy huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilishning muhim kafolati hisoblanadi. Sudlar bunday nizolarni ko'rib chiqishda qonuniylik, adolat, insonparvarlik va, eng avvalo, voyaga yetmagan bolalar manfaatlarining ustuvorligi tamoyillariga qat'iy amal qiladi. Oilaviy nizolarni hal etishda mediatsiya institutidan samarali foydalanish, sud amaliyotini takomillashtirish, sudyalarning kasbiy malakasini oshirish hamda zamonaviy axborot texnologiyalarini keng joriy etish orqali odil sudlov samaradorligini yanada yuksaltirish mumkin. Bu esa oilalar mustahkamligini ta'minlash, fuqarolarning huquqiy himoyasini kuchaytirish va jamiyatda ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlashga xizmat qiladi.

### Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – Toshkent, 2023.
2. O'zbekiston Respublikasining Oila kodeksi.
3. O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik protsessual kodeksi.
4. O'zbekiston Respublikasining \*\*\*Sudlar to'g'risida\*\*\*gi Qonuni.
5. O'zbekiston Respublikasining \*\*\*Mediatsiya to'g'risida\*\*\*gi Qonuni.
6. O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi Plenumining oilaviy nizolar bo'yicha sud amaliyotiga oid qarorlari.
7. Bola huquqlari to'g'risidagi Konvensiya (1989).
8. Rustamboyev M.H. Oila huquqi. – Toshkent: TDYU nashriyoti.
9. Odilqoriyev X.T., Tulteyev I.T. Davlat va huquq nazariyasi. – Toshkent.